

ПРО КОГО РОЗПОВІДАЄ ІСТОРІЯ

Вступ до історії України, 5 клас

Ігор КОЛЯДА, професор кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор історичних наук;
Богдан СОБКО, студент факультету історичної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

Мета: сформувати в учнів уявлення про історичних діячів, про історію як науку яка досліджує їх життя та діяльність та життя народів світу.

Цільові завдання:

- визначити зміст понять «історичний діяч», «народ»;
- розповісти як історія, як наука досліджує діяльність історичних діячів, історію народів;
- розвивати вміння складати історичний портрет діяча;
- читати і переказувати зміст підручника, виділяти головне і другорядне, ставити запитання до тексту;
- сформувати предметні компетентності: предметну, міжпредметну, комунікативну громадську;
- сприяти зацікавленості учнів до вивчення діяльності історичних діячів;
- сформувати шанобливе ставлення до історичних діячів історії України;
- сформувати відповідальне ставлення до свого конституційного обов'язку про поважне та бережливе ставлення до пам'яток історичним діячам.

Очікуваний результат:

Учні зможуть:

- розуміти та використовувати терміни й поняття;
- розуміти принцип роботи з історичним портретом;
- уміти складати історичний портрет.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Вид заняття: урок з використанням дидактичних ігор.

Навчально-методичне забезпечення:

- Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи» 7 www.mon.gov.ua Наказ МОН від 29.05.2015 № 585;
- Програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Вступ до історії України» 5 www.mon.gov.ua Наказ МОН від 05.06.2009 № 491;
- Вступ до історії України: підручник для 5 кл. загальноосвітні. навч. закл. / під редакцією О. І. Пометун, І. А. Костюк, Ю. Б. Малієнко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 192 с.;
- Історія України (Вступ до історії). Робочий зошит 5 клас / Галєгова О. В., Пометун О. І. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013;

- Історія України (Вступ до історії). Зошит для тематичного оцінювання : навчальний посібник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Ю. Б. Малієнко, О. І. Пометун. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013;

- Атлас. Історія України. 5 клас/Інститут передових технологій;

- Контурна карта. Історія України. 5 клас/Інститут передових технологій;

- Єрмоленко А. О., Мокрогуз О. П. Мій конспект. Вступ до історії. 5 клас (за підручником О. І. Пометун, І. А. Костюк, Ю. Б. Малієнко)/Єрмоленко А. О., Мокрогуз О. П. – К.: Видавничий дім «Ранок», 2017. – 64 с.;

- Вступ до історії. 5 клас: методичний посібник для вчителів О. П. Мокрогуз, А. І. Мироненко. Вид. група «Основа», 2013. – 64 с.;

- Історія України (Вступ до історії). Книжка для вчителя / Власов В., Островський В. – К.: Генеза, 2013.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань та мотивація діяльності.

Учитель під час *евристичної бесіди* актуалізує знання учнів з попередньо пройденого матеріалу з історії.

Учитель. Що означає слово історія?

Учень. Історія (з грецької – «розпитування») – наука, що вивчає минуле людства на основі усних, письмових свідчень (літописів, документів, спогадів та ін.) і матеріальних пам'яток (житла, одягу, знарядь праці тощо).

Учитель. Що називають історією?

Учень. Історією називають події в минулому, оповідання чи розповідь про життя людини, пригоди та випадки, які траплялися з нею.

Учитель. Коли знання про минуле нагромадилося у великій кількості, яка галузь історичних знань виникла?

Учень. Коли кількість письмових розповідей про минуле поступово нагромаджувалася, збільшувалася й упорядковувалася виникла окрема галузь людських знань – історична наука.

Учитель. Кого європейці вважають «батьком історії»?

Учень. «Батьком історії» європейці вважають давньогрецького вченого Геродота.

Учитель. Чому Геродота називають «батьком історії»?

Учень. Історик Геродот записував розповіді учасників греко-перської війни, що відбувалась у той час, склав працю, яка відома в історії як «Історія греко-перських війн».

Учитель. Що від давніх часів, ще за часів Геродота, було головним змістом «історій»?

Учень. Від давніх часів головним змістом «історій» були вчинки людей – діяння.

Учитель. Розв'яжіть ребуси:

А.

Б.

Учень. Ребуси означають терміни: «історія», «діяч».

Учитель. Отже, головним змістом історії є люди та їхня діяльність. Без людей не було б величних споруд і поселень, мостів, водогонів, доріг. Завдяки своїм відкриттям, винаходам і творам вони залишилися у пам'яті суспільства. Таких людей вирізняють як видатних та визначних діячів. У історичній науці їх називають історичними діячами. При вивченні теми уроку ми з'ясуємо, хто такі історичні діячі, як досліджують їхню діяльність, які, крім історичних діячів, групи людей досліджує історія, як наука. Тема нашого уроку: «Про кого розповідає історія».

II. Вивчення нового матеріалу.

План уроку

1. Хто такі історичні діячі?
2. Які групи людей вивчає історична наука?
3. Як досліджують життя і діяльність видатних людей?

1. Хто такі історичні діячі.

Уявлення про взаємозв'язок історії та людей учитель формує **прийомом доведення**: Головним змістом історії є люди та їхня діяльність. Так, здавна, ще за часів Геродота, головним змістом «історій» були вчинки людей – діяння. Чимало століть поспіль історики описують діяння відомих людей, насамперед правителів: царів, королів, імператорів. Прижиттєва слава супроводжувала й видатних полководців. На їхніх прикладах історики виховували своїх читачів як мужніх, хоробрих і відданих людей. Однак людство цікавилось не тільки військовими і державними діячами, а й ученими, винахідниками, мандрівниками, художниками, композиторами і письменниками. Завдяки своїм відкриттям, винаходам і творам вони залишилися у пам'яті суспільства.

Отже, люди та їхня діяльність є головним змістом історії.

Завдання учням на первісне закріплення:

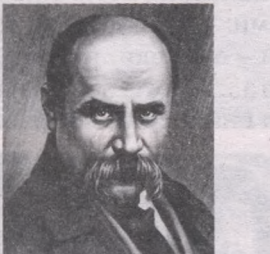
1. Що є головним змістом історії?
2. Установіть відповідність між історичним діячем та пам'яткою, яка з ним пов'язана у пам'яті нащадків:

<p>А</p>	<p>1</p>
<p>Б</p>	<p>2</p>
<p>В</p>	<p>3</p>
<p>Г</p>	<p>4</p>

Пропонований варіант відповіді:

А-3, Б-4, В-2, Г-1.

3. Установіть відповідність між діячем і сферою його діяльності:

Історичний діяч	Сфера діяльності
<p>А</p> 	1 Історія
<p>Б</p> 	2 Література
<p>В</p> 	3 Археологія
<p>Г</p> 	4 Літописання

Пропонований варіант відповіді:

А-4, Б-3, В-1, Г-2.

4. Назвіть видатних письменників, художників, учених, державних діячів, яких ви знаєте.

Зміст поняття «історичний діяч» учитель розкриває за допомогою прийому **пояснення**.

Учитель. Без людей не було б величних споруд і поселень, мостів, водогонів, доріг. Люди минулого через мову та книжки, закони і витвори мистецтва й архітектури залишили нам своє розуміння добра і зла, справедливості і краси. Імена багатьох із них сьогодні, на жаль, невідомі. І чим ближче до нашого часу, тим більше імен людей, чий справи залишили свій яскравий слід у минулому і чий життя нам цікаве. Таких людей ми називаємо **історичними діячами**.

Отже, **історичні діячі** – це люди, чия діяльність змінила життя суспільства у минулому та продовжує впливати нині.

Завдання учням на первісне закріплення:

1. Хто такі історичні діячі?
2. Чому не всіх людей називають історичними діячами?
3. Занотуйте до словника визначення «історичний діяч».

Пропонований варіант:

Історичні діячі – люди діяльність яких змінила життя і впливає на майбутнє.

Використовуючи **прийом образної розповіді з використанням ілюстрацій** учитель розкриває зміст поняття «біографія».

Учитель. З такими особистостями ми зустрічаємося на сторінках книжок і підручників з історії. Зазвичай біографи історичних діячів відомі. Імена видатних особистостей, які вплинули на сучасників та змінили суспільство, ми бачимо скрізь: у назвах вулиць, театрів, бібліотек тощо. Історичним діячам встановлюють пам'ятники, пишуть про них книжки та знімають фільми. Так, опис життя якої-небудь людини називають біографією.

А

Б

В

Г

Отже, біографія (від грецьких слів «біо» – життя та «графо» – пишу) – життєпис.

Завдання учням на первісне закріплення:

1. Що таке біографія?

2. Наведіть приклади подій з вашого життя, як можна вважати фактами вашої біографії.

3. Занотуйте до словника зміст поняття «біографія»

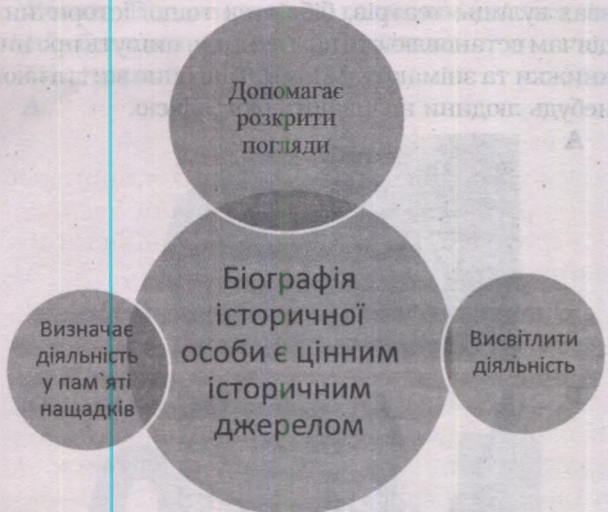
Пропонований варіант:

Біографія – це занотовані основні події життя людини.

Учитель застосовує **прийом стислої характеристики та структурної схеми**, розкриваючи цінність біографії як історичного джерела.

Учитель. Біографія історичної особи є цінним історичним джерелом. Вона допомагає з'ясувати:

- **по-перше**, які погляди мала ця людина;
- **по-друге**, що саме вона зробила та як це вплинуло на інших;
- **по-третє**, чому діяльність та ім'я історичної особи залишилися у пам'яті нащадків.

Отже, допомагаючи з'ясувати дії, погляди, впливи дій людини на майбутнє біографія є цінним історичним джерелом.

Завдання учням на первісне закріплення:

1. У чому полягає цінність біографії при вивченні історичних осіб?
2. Занотувати схему до конспекту

2. Які групи людей вивчає історична наука

Учитель формує уявлення про «народ», як спільноту, яку вивчає наука історія застосовуючи **комбінований прийом використання літературних творів**.

Учитель. Історія будь-якого народу сягає у сиву давнину. Так, історія українського народу бере свій початок з історії східних слов'ян, що оселились на теренах України більш як півтори тисячі років тому. Про що ми довідуємося з літопису «Повість минулих літ», автором якого був монах Києво – Печерського монастиря Нестор. Ось як він про це записав у літописі: «По довгих

же часах сіли слов'яни по Дунаєві, де єсть нині Угорська земля і Болгарська. Од тих слов'ян розійшлися вони по Землі і прозвалися іменами своїми – од того, де сіли, на котрому місці. ...Слов'яни, прийшовши, сіли по Дніпру і назвалися полянами, а інші – деревлянами, бо осіли в лісах; а другі сіли межі Прип'яттю і Двіною і називалися дреговичами; а інші сіли на Двіні і назвалися полочанами – од річки, яка впадає в Двіну і має назву Полота... А другі ж сіли на Десні, і по Сейму, і по Сулі і назвалися сіверянами».

«Енциклопедія українознавства» так визначає, хто такі українці: «східнослов'янський етнос, основне і корінне населення України. Українці – індоєвропейський слов'янський етнос, коріння якого на території України сягає ймовірно епохи новокам'яного віку. Територія України є частиною того етнокультурного простору, де в різний час відбувалися процеси становлення індоєвропейців, праслов'ян, слов'янських етнічних утворень. Учені стверджують, що українці походять від слов'ян, нащадків антів та склавинів – літописних полян, волинян, сіверян, тиверців, деревлян, уличів, білих хорватів та дреговичів, що створять державу «Русь-Україна»».

Отже, на території України у минулому з давніх часів проживали різні племена східних слов'ян, які були пращурами нашого народу.

Завдання учням на первісне закріплення:

1. Які племена прийшовши сіли по Дніпру?
2. На контурній карті покажіть розселення східних слов'ян, які і склали у майбутньому наш народ.

Зміст поняття «народ» учитель розкриває за допомогою прийому пояснення.

Учитель. Які сторінки історії ми не гортали б, на кожній з них на нас чекають зустрічі з людьми. І це не лише імена окремих історичних діячів, а й опис життя народів: як вони з'явилися, як впливали на утворення тих чи інших країн і держав, яку культуру залишили у спадок. Розповідаючи про завойовницькі походи правителів, історики описували армії і народи, які брали участь у війнах. Пояснюючи відмінність свого народу від інших, науковці звертали увагу на звичаї і традиції тих, хто жив на сусідніх землях, на їхні заняття та спосіб життя.

Отже, **народ** – це велика група людей, яка проживає на певній території і вирізняється своєю мовою, культурою, способом життя.

Завдання учням на первісне закріплення:

1. Занотувати у словник зміст поняття «народ».
2. Установити відповідність:

	Назва народу	Назва країни
<p>А</p>	1. Корейці	1. Скіфія
<p>Б</p>	2. Скіфи	2. Німеччина

<p>В</p>	3. Германці	3. Японія
<p>Г</p>	4. Японці	4. Корея
<p>Д</p>	5. Українці	5. Україна
	6. Американці	6. США

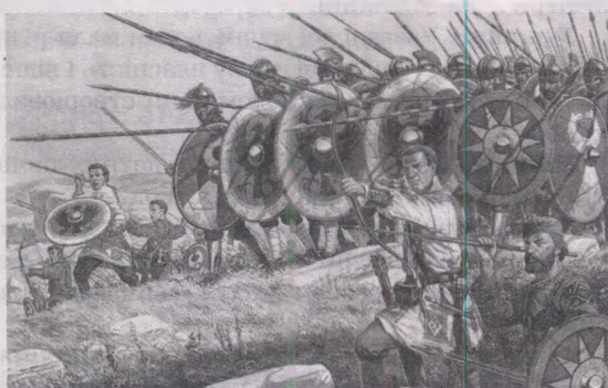
Пропонований варіант відповіді:

А-3-2, Б-4-3, В-2-1, Г-1-4, Д-5-5

Учитель організовує самостійну роботу, пропонуючи проаналізувати історичне джерело та підготувати відповідь на запитання.

Учитель. Опрацьовуючи уривок давнього тексту, встановить, про кого пише історик VI ст. Прокопій Кесарійський:

«...Ці племена, слов'яни і анти, не підкоряються одній людині, а з давніх-давен живуть у демократії; ...тому про все, що для них корисне і шкідливе, вони міркують спільно. Усі ці люди високі на зріст і надзвичайно сильні».

Отже, автор розповідає нам про могутні народи слов'ян та антив, які проживали на нашій землі.

Запитання учням для аналізу джерела:

1. Де проживали племена, про яких ідеться в історичному документі?
2. У яку епоху проживали племена, про яких ідеться в історичному документі?
3. На які особливості їхнього життя вказує автор?

4. Як автор описує їхню зовнішність?

5. Які рядки свідчать про позитивне ставлення автора до цих племен?

Учитель застосовує прийом **евристичної бексиди** при формуванні уявлення про зміст поняття «верстви населення», «стани населення».

Учитель. Вивчаючи історію ми зустрічаємо не тільки історичних діячів, а і не можемо не зустрітися на її сторінках з багатьма людьми, цілими їх групами. І це не лише імена окремих діячів, а й опис життя груп людей, яких називають народами. До якого народу належимо ми з вами?

Учень. Ми належимо до українського народу.

Учитель. Чому можна говорити, що у світі є різні народи?

Учень. Усі народи, і наш зокрема, відрізняються один від одного способом життя, звичаями, традиціями. Ми навіть у своїй сім'ї шануємо давні звичаї та традиції нашого народу.

Учитель. Яку групу людей ми назвемо народом?

Учень. Народом можна назвати велику групу людей, які відрізняються один від одного способом життя, звичаями, традиціями.

Учитель. Характеризуючи будь-який історичний період, дослідники звертають увагу на те, що народ має також ще окремі групи, які також відрізняються способом життя, звичаями, традиціями. Їх історики називають верствами або станами. У різні часи були різні стани. Де працюють ваші батьки? Хто вони за професією?

Учень. У різні часи були різні стани. Так у княжу добу – князі, у козацьку – козаки, у наш час – це робітники, які працюють на заводі, інженери – на залізниці.

Учитель. Узагалі всі групи людей мали різне становище в суспільстві, різну власність і відношення до влади, проте разом вони створювали історію.

Учитель. Отже, крім народу, видатних діячів, хто є ще предметом вивчення історії?

Учень. Крім народу, видатних діячів, історія вивчає різні групи людей, які відрізняються одна від одної способом життя, звичаями, традиціями.

Завдання учням на первісне закріплення:

Які українські звичаї та традиції ви шануєте у своїй сім'ї.

Учитель застосовує прийом **розповіді та ієрархічну схему**, формуючи в учнів уявлення про стани у різні періоди історії України.

Учитель. В епоху Русі-України основними привілейованими соціальними верствами (станами) були князі, воєводи і бояри, дружинники, духовенство. Напівпривілейованими станами (платили податки, обмежені у правах) були міщани (ремісники, купці), вільні селяни (їх ще називали

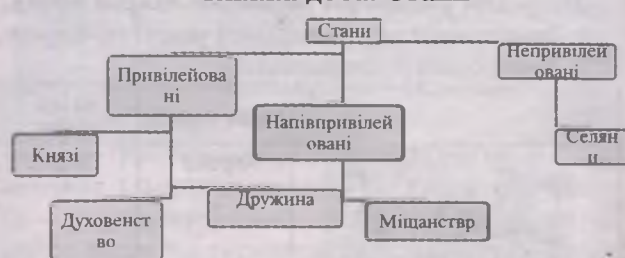
смердами), а також непривілейовані – тимчасового залежними від влади привілейованих станів були селяни, яких називали закупи, рядовичі, холопи, челядь.

У козацьку добу до привілейованих станів належали шляхта, козацтво, духовенство, до напівпривілейованих – міщани (купці, ремісники), непривілейованих – селяни (вільні та кріпаки).

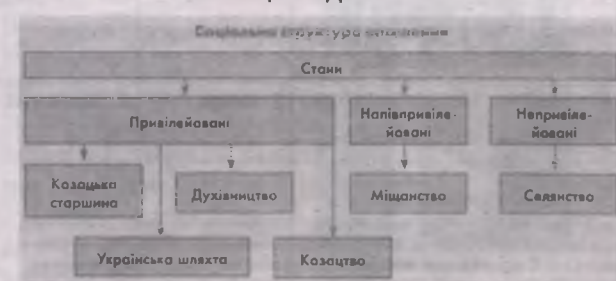
В умовах становлення модерного (індустріального) суспільства, коли зароджувались фабрики і заводи, козацька старшина й шляхта становили дворянство (оформилось у XVIII ст.), яке володіло землями, а також селянами-кріпаками, які їх населяли. Напівпривілейованим станом міського населення були міщани. Вони служили в державних і приватних установах, працювали на заводах, фабриках, мали право займатися торгівлею й промислами, бути власниками будинків, іншої рухомої й нерухомої власності. Міщани вважалися податковим станом і сплачували подушне, податки на будівництво шляхів, служили у війську і несли інші повинності. Найчисельнішу групу непривілейованого населення складали селяни-кріпаки (особисто невольні та повністю безправні) та державні селяни (особисто вільні). У XVIII – XIX ст. з'являються нові верстви: буржуа (власники фабрик, заводів), пролетарі або наймані робітники (працювали на фабриках і заводах) та інтелігенція – люди розумової праці.

Сучасними станами українського суспільства є підприємці, наймані працівники, фермери, менеджери, інтелігенція, працівники інтелектуальної сфери, працівники сфери обслуговування, державні службовці та ін. Процес формування соціальних верств у сучасній Україні продовжується.

А. Структурно-ієрархічна схема «Княжа доба: Стани»

Б. Структурно-ієрархічна схема «Козацька доба: стани»

В. Логічно-структурна схема: «Стани у сучасній Україні»:

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

- Вищий клас професіоналів, адміністратори;
- Технічні спеціалісти середнього рівня;
- Комерційний клас, дрібна буржуазія;
- Кваліфіковані робітники;
- Робітники, що не мають кваліфікації;
- Інженерно-технічні працівники;
- Науково-технічна та гуманітарна інтелігенція, студенти;
- Особи, що займаються індивідуальною трудовою діяльністю;
- Землероби (фермери, колгоспники)

Отже, **стан** – група людей у суспільстві, які мають схожі заняття та становище; закріплені законом права та обов'язки.

Завдання учням на первісне закріплення:

1. Занотуйте схеми до конспекту.
2. Занотуйте у словник зміст поняття «стан».
3. Складіть ребус на слово «стан»

Уявлення про групи людей, які вивчає історія, учитель формує в учнів організовуючи **самостійну роботу** та застосовуючи **прийом аналізу джерела**.

Учитель. Працюючи у групах, з'ясуйте, у чому полягають відмінності між групами людей, які вивчає історія. З цією метою проаналізуйте зображення:

А

Б

В

Г

Д

Ж

Завдання учням на первісне закріплення:

- Визначте і занотуйте, які групи людей зображено на світлинах?

- Вкажіть відмінності між ними.

(Далі буде)

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ АВТОРІВ ЖУРНАЛУ

1. Автор подає до редакції рукопис статті українською мовою обсягом до 20 сторінок формату А4 документа Word на електронну пошту: ovgisem@yandex.ru.
2. Текст рукопису потрібно набрати на комп'ютері (у програмі **Word**, півтора інтервала між рядками, розмір шрифту 14).
3. Ілюстрації подаються в окремих файлах у форматі **JPEG**.
4. Бібліографія до статті має бути складена з додержанням стандартів, прийнятих ВАК України.
5. До рукопису додаються дані про автора (прізвище, ім'я та по батькові, місце роботи, посада, вчений ступінь, звання, адреса, телефон).
6. Автор підписує другий примірник рукопису, стверджуючи цим достовірність дат, цитат, фактів тощо.
7. Статті, які передбачається використати під час подання до захисту дисертаційних робіт, надсилати з рецензією. Необхідно зазначити УДК, написати трьома мовами (українською, російською, англійською) ім'я і прізвище автора, назву статті, анотацію та ключові слова.
8. Прохання не надсилати одні й ті самі матеріали водночас до нашого журналу та інших видань.

Редакція